

Valtapeliä vähemmistöasialla

Unkarin, Romanian ja Ukrainan kielisota 2017–2018

Nico Lamminparras

Abstract

Power games with minorities' cause – Hungary, Romania and Ukraine's language war 2017–2018. The Ukrainian education law from Autumn 2017 sparked severe reactions from neighboring countries. Teaching in Ukrainian was condemned especially by Hungary and Romania, whose actions this article analyses.

Cynical power games serve as a loose framework. Generally, discursive approach is applied to give a comprehensive picture on the dispute. The source material consists of official statements and relevant news, therefore, itself offers a basis for interpretation.

The reform was taken to better integrate minority pupils in the Ukrainian society. Hungary and Romania saw it as a threat to the respective identity. Bukarest canceled high-level meetings with Kiev, and Budapest blocked NATO-Ukraine ministerial cooperation. Playing cynically, both sought regional hegemony.

In April–June 2018, the parts agreed on compromise. But for Kiev, the outcome closes a paradox: what's the point of a law, practically overruled by bilateral agreements?

Johdanto

Itä-Ukrainan ”haamusota” jatkuu viidettä vuotta, mutta viimeisin rintama Ukrainan kriisissä on auennut lännessä ja lounaassa. Syksyn 2017 opetuslaki ajoi Kiovan selkkaukseen etenkin Unkarin ja Romanian kanssa, mutta kritiikkiä kuultiin myös laajemmin Euroopasta. Olisi houkuttelevaa tulkita, että Venäjä kyynisesti horjuttaa Ukrainaa kahden EU-rajanaapurin kautta, muttei Moskova liene ainoa, joka valtapeliä pyrkii harjoittamaan. Kuten kielikiista osoittaa, Budapest ja Bukarest osaavat inhorealistisen politikoinnin ihan itsekin.

Laadullinen konfliktintutkimus

Tiukka teorialähtöisyys saattaisi myös vain ehkäistä kattavan kokonaiskuvan saamista. Se voisi ohjata näkemään koko kiistelyn Ukrainan koulu- ja opetuskielireformista tiettyjen ryhmien verukkeena milloin kotimaisen ja milloin ulkomaisen poliittisen vallan kartuttamiseksi.

Riskiksi kohoaa se, että objektiivisuus alistetaan työvälineille. Tietenkin on totta, että vaikeimmin havaittavia ennakko-oletuksia ovat nimenomaan muun muassa vakaumukset sekä tieteelliset ja vastaavat selitysmallit, joista käsin menneisyyttä lähestytään (Renvall 1965, 88). Valmiin skeeman välttämiseksi luontevin tutkimusote Ukrainan tilanteeseen on siten laadullinen (kvalitatiivinen) tutkimus strategian ja turvallisuuspolitiikan alaan sovellettuna.

Akuutissa kiistatilanteessa aineistolähtöisyys tuottaa nimittäin usein hedelmällisimmän keskustelualustan. Kvalitatiivisen otteen etu piilee siinä, että sen kautta kyetään vertaamaan osapuolten kantoja sekä takaamaan näiden kuuluk-situleminen sen sijaan, että teemaa lähestyttäisiin vakiintuneiden teoreettisten mallien avulla. Uskottavinta onkin se, etteivät useat tulkintalinjat sulje toisiaan pois. Ukrainan tapauksessa laadullinen metodi puhuu puolestaan jo siksi, että debattia opetuslaista käydään yhä.

Vaikka valittu metodi onkin yleisempi ihmistieteissä, sotatieteelliselle tutkimukselle kvalitatiivisuus tuo yhtä lailla lisäarvoa. Eikä ole oikein puhua perustavanlaatuisesta, ylitsekäymättömästä paradigmaerosta sotilaallisen tutkimusmaailman ja ”siviilitieteiden” välillä. Viime kädessä strategian alan tutkimus on inhimillisen toiminnan arvioimista historian, intressien, suorituskyvyn ja ihmisten muodostamien yhteisöjen näkökulmasta.

Koska laadullisen analyysin ohessa välkähtelee teoriana Gagnonin kyyniset valtapelit (Cynical power games), kokonaan teoriavapaaksi tämä artikkeli ei silti muodostu. Teorian mukaan kohdatessaan haastajaklikkejä epädemokraattisten yhteiskuntien johtavat piirit ryhtyvät toimimaan siten, että koko yhteiskunta vaarantuu. He pyrkivät näyttämään itsensä etnisen kysymyksen ainoana airuina ja muovaamaan siitä ainoan poliittisesti merkittävän identiteetin. Kuitenkin päämääränä on minimoida omalle ydinjoukolle mahdollisesti koituvat kustannukset, ja täten konflikteja lietsotaan nimenomaan oman valtapesäkkeen ulkopuolella. (Kolstø 2002, 21.)

Mallia kielikiistaan sopeuttaen sekä Unkari että Romania – tai tarkemmin sanoen, näiden maiden ylimmät johtajat – kylmästi ruokkivat epävarmuutta ja epätietoisuutta rajantakaisten maanmiestensä parissa. Eräänlaisina ”messias-hahmoina” nämä sitten esittävät painavan huolensa tilanteesta ja vaativat Kiovalta korjausliikkeitä, tarvittaessa poliittisesti painostamalla. Siten he

keräävät niin sisä- kuin ulkopoliittisia pisteitä ja samalla osoittavat olevansa alueellisia vaikuttajia.

Toisaalta, kuten Lamminparras huomauttaa, koko teorian ongelma on sen läpeensä synkkä ihmiskäsitys. Vallanahneutta alleviivatessaan teoria miltei palautuu puhtaaseen opportunistiin. Myös pelkän karkijoukon korostaminen tapahtumien marssitahdin määrääjänä suoraviivaistaa kehitystä liiaksi, sillä arvioinnin ulkopuolelle jäävät tällöin massat ja näiden intressit. Yleisesti skeeman soveltuvuutta latistaa vielä se, että Gagnon rajaa sen lähtökohtaisesti koskemaan ”epädemokraattisia yhteiskuntia”. (2014a, 17.)

Maantieteellisesti ja poliittisesti osuvampi lieneekin Gabanyin versio samaisesta teoriasta. Hän sovelsi viitekehystä Neuvostoliiton hajoamisen yhteydessä syntyneisiin valtioihin (tai valtiomaisiin entiteetteihin) ja totesi, että Venäjä tietoisesti syytti Moldovan-Transnistrian konfliktin. Moskovan tähtäimessä oli siten luoda malli Neuvostoliiton palauttamiselle. (Kolstø 2002, 22.)

Aktuaalissa kielikiistassa Moskova teorian mukaisesti nostattaa Ukrainan vähemmistöjen parissa pelkoa näiden statuksen heikkenemisestä, hyödyn-tää muiden vähemmistöjen etnisiä kotimaita paniikin luomisessa sekä lausuu syvimmän huolensa asioiden saamasta käännteestä. Koska ongelma ei näin yksin rajoitu Ukrainan venäjänkielisiin, vaan koskettaa myös Ukrainan EU-kieliä puhuvia vähemmistöjä, Kiova ajautuu ristituleen. Ukrainan sitoumus eurooppalaisiin arvoihin asettuu kyseenalaiseksi ja sen länsi-integraatio hidastuu merkittävästi (ellei kokonaan seisahtu), kunnes vähemmistöjen asia on ratkaistu kaikkia osapuolia tyydyttävällä tavalla. (Teorian soveltamisesta Ukrainan sisäisissä debateissa, vrt. esimerkiksi Lamminparras tulossa)

Kuten Lamminparras pistävästi toteaa, Gabanyin skeeman perustavanlaatuinen heikkous on kuitenkin sen epäselvä käsitteistö. Etninen vastakkainasettelu puhkesi Moldovassa jo vuonna 1989, joten olisi ensin selvennettävä, mitä ”Venäjä” tarkoitti perestroikan lopulla, miten se korreloi olemassa olevien rakenteiden kanssa ja miten tämä saattoi lietsoa eripuraa. Oliko kyseessä nimenomaan (toistaiseksi vielä selkiintymättömän) venäläisyyden painottaminen vai ylipäänsä Moldovan suvereeniuskehityksen jarruttaminen? Merkittävää on sekin, ettei väite liioin ollut/ole uusi eikä kovin yllättävä Transnistria-tutkimuksessa. (2014a, 17–19.; kts. myös 2014b, 42; Moldovan perestroikasta & Transnistrian varhaisvaiheista, kts. Lamminparras 2014a, 52–71; 2014b, 45–52)

Toisaalta juuri Ukrainan ajankohtaisessa kielisodassa Gabanyin teorian soveltamisen puolesta puhuu se, että Ukrainan ulkoministeri Klimkin aivan äskettäin syytti Venäjää konfliktien ja vastakkainasettelujen luomisesta Ukrainan ja sen länsinaapurien välille (Европейська правда 2018c). On kaikesti totta, ettei Kremlillä suuresti häirinne Kiovan joutuminen ahtaalle monessa suunnassa. Samalla lähestymistavalla olisi kuitenkin arvioitava ulkoministerin – ja

laajemminkin Ukrainan – intressiä esittää asia mainitulla tavalla. Niinpä jotta monitahoista tulkinnanvaraa ei liiaksi kahlittaisi, artikkelissa kyyniset valtapelit toimivat varsin löyhänä ohjenuorana, lähinnä tapana jäsentää esitystä.

Karkea jako teoriattoman ja teoreettisen tutkimuksen välillä ei muutoinkaan tee kunniaa tutkijan psykologialle. Kvalitatiivisen tutkimuksen keskeinen tekijä – kohdeilmion käsitteellistäminen – tuskin voi olla täysin irtautunut aiemmista ja olemassa olevista ajatusmalleista. Eikä ole sanottu, etteivätkö vapaastikin vedetyt johtopäätökset edelleen voisi johtaa uuteen teoriaan, saati vahvistaa aiempaa. Täten metodi osuvasti tavoittaa ilmiöiden prosessinomaisuutta.

Metodi muutokselle

Aivan päivänkohtaisessa tilanteessa jokainen lause Ukrainan ongelmista voi myös osoittautua myöhäiseksi. Tai paremmin ilmaistuna, tutkimuksen viimeistä pistettä ei voi kirjoittaa. Puhtaan tekniseltä kannalta tämä ei kuitenkaan ole ongelma, sillä laadullinen tutkimus on tulkintaa koko ajan eikä eri vaiheita voi helposti yksilöidä.

Keskiössä on se, mitä itse aineisto voi tarjota, mitä havaintoja siitä kumpuaa ja mitä johtopäätöksiä siitä voisi tehdä. Tutkimusotetta käyttävä tutkija ei kysy, mitä, miksi ja milloin, vaan miten ja millainen. Etsiessään ja esittäessään pikemminkin eri näkökulmia kuin suoria kysymyksiä kvalitatiivisesti orientoitunut tutkija pyrkii tunnistamaan omia subjektiivisuuksiaan. Näiden havaitseminen, merkille paneminen ja arviointi osana tutkimusprosessia taas edesauttaa tuoreiden lähestymistapojen sekä uusien näkökulmien löytämistä. Paljaimmillaan laadullinen metodi muodostuukin vapaaksi ennakkokäsityksistä ja olettamista sekä voi johtaa jopa teorian kehittymiseen aineistosta käsin, ei päinvastoin (Eskola ym. 1998, 14–15, 19).

Analyysi voi pitäytyä vahvasti aineistossa, tässä tapauksessa eri maiden julki-sissa lausunnoissa ja ulostuloissa sekä aihetta käsittelevissä uutisissa. Vaihtoehtoisesti aineisto voi olla ainoastaan teoreettisen pohdinnan ponnahduslauta, väline tai kulmakivi (Eskola ym. 1998, 16, 146.) Tosin kriittisesti voi huomauttaa, etteivät nämä lukutavat sulje toisiaan pois, vaan voivat yhdistyä yhdessä ja samassa tutkimuksessa. Samassa vältetään sekin, että ilmiötä tarkasteltaisiin vain ajankohtaisin silmälasein vailla linkkiä niihin muihin piirteisiin, joihin ilmiö yhdistyi omana aikanaan (Renvall 1965, 321).

Toki Ukrainan monitahoinen kriisi on polttava sekä historiallisessa että aivan päivänkohtaisessa viitekehyksessä. Renvall tarkoittaa tässä silti juuri ilmiön varhemman syntyhistorian muita piirteitä, ei aikalaietietoa. Allekirjoittanut harjoittaa pääasiassa miltei reaaliaikaista tilanneseurantaa Itä-Euroopan

tapahtumista, mikä asettaa omat haasteensa paitsi aineiston määrän myös seuraamusten jäljittämisen suhteen.

Salliessaan niin kutsutun ”tutkimuksellisen mielikuvituksen” laadullinen tutkimusote auttaakin näkemään myös sellaisia suhteita asioiden välillä, jotka muuten paljastuisivat vasta jonkin ajan kuluttua, sekä tuomaan esille ilmiön mahdollisia vaihtoehtoisia kehityskulkuja. Liukuminen spekulatiiviseen pariin ei sekään suoraan tarkoita tarpeetonta informaatiota. Päinvastoin, mahdollisilla maailmoilla leikittely kenties kuvaa ilmiötä realistisemmin kuin raaka aineistoidonaisuus.

Aivan kuten Eskola toteaa, hämmennys ja uuden oppiminen ovat laadullisen tutkimuksen päämääriä (1998, 20). Niihin tälläkin artikkelilla tähdätään. Hahmotellessaan siten eri kehityspolkuja metodi osaltaan palvelee yhteiskunnallista valmistautumista eri skenaarioihin.

Antoisa aineistonäyte

Laadullisen tutkimuksen suurin ongelma on aineiston rikkaus ja määrä. Esimerkiksi naapurimaiden kiivas keskustelu Ukrainan uudesta opetuslaista alkoi syksyllä 2017. Helmi-maaliskuun vaihteessa 2018 kritiikkiä lisäsi se, että Ukrainan Perustuslakituomioistuimen kumosi vuoden 2012 ”Lain valtion kieli-periaatteista” (BucPress 2018). Käytännössä laki oli sallinut alueellisen kielen statuksen niille alueille, joilla vähemmistökieltä puhui vähintään 10 prosenttia väestöstä (Hotnews.ro 2018).

Koska Ukrainan venäjän-, unkarin- ja romaniankieliset asutuskeskukset olivat hyödyntäneet tämän mahdollisuuden tehokkaasti, naapurimaiden huoli ymmärrettävästi yltyi. Kuitenkin jotta debatti nimenomaan uudesta opetuslaista tulisi kattavasti – ja samalla Ukrainan nykyhaasteita kuvaavasti – käsiteltyksi, artikkeli ei luotaa Perustuslakituomioistuimen päätöstä eikä sen taustoja syvemmin. Perustuslakituomioistuimen päätös ajoittuu myös hankalasti opetuslakidebatin keskivaiheille, ja vastaavasti sen vaikutusten arviointi venyttäisi tutkimuksen aikarajausta liiaksi.

Artikkeli keskittyykin analysoimaan opetuslakikeskustelua noin yhdeksän kuukauden ajalta lokakuusta 2017 kesään 2018. Aloituksena toimii Unkarin ja Romanian ilmoitus siitä, että ne rinta rinnan hakevat muutosta Ukrainan opetuslakiin (Ukrinform 2017). Romania sopi Ukrainan kera kompromissiin pyrkimisestä jo huhtikuussa 2018. Lopetusajankohtana on kuitenkin vasta kesäkuun loppu, jolloin jännite Unkarin osalta laantui.

Muista maista esimerkiksi Bulgarian, joka kantoi huolta 180 000 maanmiehestään Ukrainassa (BalkanInsight 2017), opetuslakiin liittyvä keskustelu

ajoittui samaan aikaan kuin Romaniassa. Kieltämättä olisi kiintoisaa eritellä Sofian kantoja kyynisten valtapelien valossa pelkästään siksi, että Bulgarian presidentti Radev tunnetaan Venäjä-myönteisenä, kun taas pääministeri Borisov on EU-orientoitunut. Maantieteellisesti artikkeli keskittyy kuitenkin Ukrainan rajanaapureihin eikä siten kommentoi Bulgarian edesottamuksia.

Ukrainan EU-rajanaapureista selkeän poikkeuksen muodosti puolestaan Slovakia, joka ei käytännössä ottanut mitään kantaa. Se on sinänsä erikoista, sillä maan edellinen pääministeri Fico ehtimiseen toisteli muun muassa Venäjän-pakotteiden poistamista (Lamminparras 2018, 7–10). Toinen eroavaisuus oli Puola, joka pian ensikritiikin jälkeen sopi koulutuksesta kahdenkeskisesti Kiovan kanssa (Interfax-Ukraine 2017). Mainituista syistä maiden osuuksien tarkempi erittely jää artikkelin ulkopuolelle, vaikka se toki loisi lisävaloa koko alueen tilanteeseen.

Rajaukset huomioitunakin laadullista substanssia tutkimukselle on yli tarpeen. Aineiston saturaatio-ongelma on ratkaistu päättämällä tutkimus kesäkuun 28. päivään 2018. Samalla aikarajauksella tulee huomioiduksi sekin, että tutkija kävi jälleen toukokuun lopulla Kiovassa. Materiaalia on tietenkin matkan varrellakin karsittu, jotta tautologialta vältyttäisiin.

Harkinnanvarainen aineisto asetetaan koko sitä konfliktitutkimustraditiota vasten, jota aiemmin on tehty. Valitun tradition perustelee kaksi näkökohtaa: ensiksi, Ukrainan nykytilanteessa olisi naivia vähätellä sisäisen konfliktin vaikutusta politiikkaan. Ja kuten jatkossa käy ilmi, myös Ukrainan valtiojohdon retoriikassa painottuvat poikkeukselliset olosuhteet, ei vähiten Krimin ja Itä-Ukrainan tilanteiden vuoksi. Toiseksi, Ukrainan-tutkimus Suomessa on yhä sangen pienimuotoista. Tätä ilmentää hyvin se, että Ukrainan historian ainoana suomenkielisenä yleisteoksena säilyi 18 vuotta Pilipenkon ja Kasjanovin Ukrainan historia (1997). Vasta vuonna 2015 se sai rinnalleen (ellei peräti korvikkeekseen) Remyn samannimisen teoksen. Niinpä tämäkin artikkeli osaltaan rakentaa suomalaista Ukrainan-tutkimusta, tosin aikalaisilmiötä analysoiden.

Mekaanisesti ilmaistuna ilmiötä peilataan sen omassa sosiaalisessa viitekehksessä, sen menneisyys hahmotellaan mahdollisimman tarkasti ja siitä tehdään mitä syvimpiä päätelmiä. Varsinainen analyysi saattaa näin muodostua kuvailevaksi, jolloin vahvaa tulkintaa ei esiinny, tai diskursiiviseksi, jossa aineisto käsitetään osaksi sosiaalista ympäristöään ja sen rakennuspaloja. Jälkimmäisessä materiaalin ei niinkään voi sanoa esittävän kohdettaan, vaan se tarjoaa siitä tietyn variantin (Eskola ym. 1998, 140, 141).

Ukrainan tuoreimpien selkkauksien taustat voivat täten hyvin pohjata maiden omiin sekä poliitikkojen julkituloihin ja virallisiin esityksiin, sillä ne asettavat keskustelulle retoriset puitteet. Ukrainalaiset ja ulkomaiset uutiset edesauttavat konseptualisointia ja rakentavat historialliset raamit. Kriittinen tarkastelu

tapahtuu asettamalla osapuolten kannat aiemman idän- ja konfliktintutkimuksen taustaa vasten ja vastakkain.

Siten johtavana ajatuksena analyysissä voi välkkyä se, että teksti on todenmukaista ja että eri tavoin voi kartuttaa todellista informaatiota tai päästä hyvin lähelle sitä. Tämän idealistisen – ja nykyisellä informaatiovaikuttamisen ajalla miltei imbesillin – lähestymistavan vastakohtaa voisi kutsua konstruktivistiseksi. Aivan kuten Renvall tiivistää, faktat, joita menneestä päättelemme, ovat vain omanlaisia hypoteesejaan, jotka me luomme menneisyyden jälkien selittämiseen (1965, 56). Jopa johtopäätöksissä on parhaimmillaankin kyse ainoastaan todennäköisestä konstruktiosta.

Kansallismielellä kakkoskauteen

Ukrainan nykyinen tilanne huomioiden diskursiivis-konstruktiivinen lukutapa on niin ikään osuvin sekä tuottaa enemmän ja monipuolisemmin tietoa. Pelkkä sisäpoliittinen tilanne asettaa koko tutkimukselle omanlaiset puitteensa. Esimerkiksi Venäjän valtiollinen uutistoimisto (Sputnik) kytkee viimeaikaisen kehityksen siihen, että oikean laidan liikehdintä on nostanut päätään. Samaan aikaan valtiovallan taholta on havaittavissa veritöihin syyllystyneiden sota-aikaisten nationalistijohtajien, kuten Stepan Bandera, suitsuttamista. (2017.)

Sputnikin retoriikka kalskahtaa kuitenkin astetta liian kaavamaiselta ääri-oikeistosta varoitellessaan. Realistisesti voi pikemminkin huomauttaa, että poliittisten sloganien ja teemojen vähittäinen esilletulo on ymmärrettävää. Ukrainassa nimittäin pidettäneen presidentinvaalit keväällä 2019 ja Korkeimman Radan vaalit syksyllä 2019.

On oikeansuuntaisempaa aprikoida, että viimeistään huhtikuussa 2018 istuva valtionpää Porošenko aloitti äänestäjien kosiskelun. Itse teema, kansallinen ortodoksinen kirkko, kuulostaa äkkiseltään erikoiselta. Debatin argumentit paljastavat silti, että kyseessä on ensi sijassa laskelmoitu kansallismieleen vetoava vaalikampanja. (Lamminparras tulossa.)

Kirjoitushetkellä Ukrainassa toimii vain yksi kirkko-oikeudellisesti tunnustettu entiteetti, Moskovan patriarkaatin alainen Ukrainan autonominen ortodoksinen kirkko. Kaksi muuta ovat epäkanoniset Kiovan patriarkaatti sekä Ukrainan autokefaalinen ortodoksinen kirkko. (Hajaannuksen taustoista, kts. Lamminparras tulossa.) Ukrainan autonomista ortodoksista kirkkoa kannattaa noin 15 prosenttia uskovista, kun taas skismaattisen Kiovan patriarkaatin osuus on kohonnut neljäsosaan (Kyivpost 2016).

Polarisaation taustalla kuvastuu se, että Moskovan alainen kirkko nähdään Venäjän informaatiovaikuttamisen väylänä. Kuten presidentti Porošenko asian

ilmaisee, koska Moskovan patriarkaatin silmissä Ukraina on ”Venäjän kanonis-
ta maaperää”, mitä muuta se tarkoittaa kuin alueellisia pyrintöjä? Oma paik-
liskirkko onkin avaintekijä Ukrainan valtiollisuudelle ja maan itsenäisyydelle.
(Президент України 2018.)

Huhtikuussa 2018 presidentti Porošenko, Kiovan patriarkaatin ja autokefalis-
tien kaikkien piispojen allekirjoittamana ja Korkeimman Radan tukemana,
anoi autokefaliaa Ekumeeniselta patriarkaatilta. Ukrainan kirkon täyden itse-
näisyyden perusteluina ovat nimenomaan kansakunnan yhtenäisyys, venäläi-
sen vaikutuksen vähentäminen sekä sitä myöten Ukrainan suvereniteetin vah-
vistaminen. (Lamminparras tulossa.)

Inhorealistically katsoen, presidentillä on selkeästi raadollisemmat syyt var-
haiseen vaalistarttiinsa sekä erityiseen kampanja-aiheeseensa. Porošenkon suo-
sio on laahannut matalalla, ja hiljattain hänelle povattiin ainoastaan 16 pro-
sentin kannatusta (RFERL 2018). Riippumatta gallupin ennenaikaisuudesta ja
luotettavuudesta, istuvaa valtionpäättä lukema tuskin mairittelee.

Poliittiset argumentit ovatkin yleisesti kärjistyneet Porošenkon ensimmäisis-
tä virkavuosista. Nykyteesinä presidentin voi katsoa summanneen huhtikuus-
sa 2018. Ukrainan ja ukrainalaisuuden puolustajina Porošenko näkee klassisen
kolmion – armeijan, kielen ja kirkon (Президент України 2018).

Kolmion yhden kulman – asevoimien – osalta huomionarvoista on, että Itä-
Ukrainassa toiminut Terrorisminvastainen operaatio (ATO) korvattiin Yhdis-
tyneiden voimien operaatiolla (ООС, ООС). Sen tehtävä on Ukrainan alueel-
lisen yhtenäisyyden, suvereniteetin ja itsenäisyyden turvaaminen. Ja vaikka
ATO päättyikin, presidentin mukaan venäläisaggression vastustaminen päättyy
vasta, kun viimeinenkin pala Ukrainan kamaraa on vapautettu, mukaan lu-
kien Donetskin ja Luhanskin hallintoalueet (oblastit) sekä Krim. (Інтерфакс-
Україні 2018.)

Kentällä ero on marginaalinen, mutta pääsivähän presidentti ja asevoimat
jälleen otsikoihin. Sotaisa retoriikka pistää kuitenkin erikoisesti silmään. Ei
vähiten siksi, että siirtymän siviilien johtamasta toiminnasta asevoimien vetä-
mään operaatioon voi tulkita sapelinkalistelukuksi.

Tosiasiassa Kiova tietää, ettei Krimin palauttaminen ole todennäköistä, ja
olisi poliittisesti lyhytnäköistä enää kampanjoida sen puolesta. Itä-Ukrainan
konfliktille pikaista loppua ei myöskään ole näkyvissä. Kansakunnan turtumi-
sesta erityisesti jälkimmäiseen kertoo se, että sotaisan argumentoinnin jälkeen
Porošenkon piti erikseen vielä korostaa Itä-Ukrainan konfliktinratkaisuun
pyrittävän poliittisesti ja diplomaattisesti sekä Minskin sopimuksen tulevan
implementoiduksi (Інтерфакс-Україні 2018).

Kansallinen kirkko, kolmion toinen kulma, on näin mitä käytännöllisin
poliittisena argumenttina: sen lisäksi, että Kiovan patriarkaatin uskovat

muodostavat peruskannattajakuntaa laajemman poolin Porošenkolle, autokefalian anominen ei edellytä vuosien sitoumusta. Teema kerännee suosiota myös niiden kansallismielisten joukossa, joille itse kirkkokysymys ei ole relevantti. Ja mikä parasta, paikalliskirkko yhtäältä tuskin vaatii verenvuodatusta ja toisaalta ei aja maata diplomaattisiin selkkauksiin ulkovaltojen kanssa.

Kieliartiklasta kiistakapula

Sitä vastoin presidentin hahmotteleman ukrainalaisuuden kolmion kolmas kulma – kieli – osoittautui sensitiiviseksi aiheeksi syksyllä 2017. Ukrainan opetuslain muutos nostatti vastalauseiden aallon naapurimaista ja kauempaakin. Lain 7. artiklan kielimääritelmistä kritiikkiä esittivät rinta rinnan Puola, Romania, Bulgaria, Kreikka ja Unkari (UNIAN 2018c).

Huomionarvoista on, että kiista fokusoitui nimenomaan yhteen artiklaan. Sen sijaan kuusi edeltävää eivät ilmeisesti tuottaneet suurta hyväksymisongelmaa. On syytä pohtia, miten kohtuullista keskittyminen yhteen lainkohtaan kokonaisuutena on, mutta poliittista keppihevosta haettaessa kohtuus tuskin on olennaista. Ylipäänsä lähimaiden piileviä intressejä tulee arvioida, semminkin, kun vähemmistökielten opetusta ei kokonaan lakkautettu.

Vähemmälle huomiolle jäivätkin uudistuksen perustelut: se edesauttaa vähemmistöjä integroitumaan ja löytämään töitä julkiselta sektorilta. Tässä tarkoituksessa uusi opetuslaki rajasi muun kuin ukrainankielisen opetuksen ainoastaan alaluokille. (Reuters 2017a.) Viidennestä luokasta lukien opetus tapahtuisi ukrainaksi (BalkanInsight 2017). Mikäli vähemmistökieli kuuluu Euroopan unionissa käytettäviin kieliin, yhtä tai useampaa ainetta voidaan kuitenkin myös ylemmillä luokilla opettaa sillä (Ukrinform 2017).

Kiovan esittämän integraatioperustelun taustalla voi toki erottaa ukrainalaismielisyyden yleisen kohoamisen. Mikäli seuraisi vielä Sputnik-lehden ajatuskulkua, kieliartikla toimi myönnötyksenä kohoaville oikeistovoimille. Luodessaan sisäistä epävarmuutta ja maalatessaan äärilaidan nousua tämä tulkinta lipsahtaisi silti informaatiovaikuttamisen piiriin. Toisaalta kyynisen valtapelin teorian näkökulmasta hajaannuksen kylväminen ja misinformaatio toimisivat hyvinä keinoina edistää intressejään.

Ylitulkinnan riski on silti merkittävä. Eivätkö rajanaapurit voisi ja saisi huolehtia ulkomailla elävistä maanmiehistään itsenäisesti ja vailla kytköstä mihinkään suurempaan intressivyyhtiin? Vastaavalla logiikallahan esimerkiksi Ruotsin kuninkaan kommentti ruotsin kielen aseman vähittäisestä heikkenemisestä Suomessa pitäisi tulkita Kremlin yrityksenä horjuttaa suomalaista yhteiskuntaa.

Olennaista olisi pikemminkin selvittää, onko vähemmistöjen integroitumisessa havaittu puutteita, ja jos, millaisia. Ukrainan ulkoministeri Klimkin viittasi toki unkarilaisnuorten heikkoon ukrainan taitoon: Berehoven piirin (rajonin) koulunsa päättävistä unkarilaisista 75% ei kykene selviämään yliopistojen sisäänpääsykokeesta ukrainaksi (Европейська правда 2018c). Kieltämättä integraatio yhteiskuntaan aikuisiän kynnyksellä tulee vaikeaksi ilman ukrainan osaamista. Toisaalta nuorten vaihtoehtona saattaa pikemminkin välkkyä opinnot Budapestissä, pelkästään sosioekonomisista syistä.

Samaten voi kysyä, miten hyvin Taka-Karpatiassa aivan Unkarin rajalla sijaitsevan piirin (rajonin) tilanne kuvastaa koko ikäluokkaa. Tosin koska pelkän Berehoven kaupungin väestöstä yli puolet puhuu äidinkielenään uncaria (Deutsche Welle 2017), saattaa ulkoministeri Klimkinin lukema olla hyvinkin oikeasuuntainen. Kuitenkin ilman kattavan kokonaiskuvan selvittämistä ajatus ukrainalaispoliitikkojen omanedunpyynnistä ja/tai myönnytyksistä kansallismielisemmille tahoille ei jää etäiseksi.

Se olisi yhtäpitävää senkin kera, että presidentti kampanjoi kansallisen kirkon teemalla. Ja sortumatta edes Sputnikin linjoille sopii hyvin ounastella, miksi kieli ja integraatio nyt kohosivat tärkeimmiksi tekijöiksi. Aiemminhan kumpaakaan ei ole nostettu näkyvästi esille.

Uhmakas Unkari

Kärkevimmin kieliteemaa kommentoi Unkari. Ulkoministeri Szijjártó totesi presidentti Porošenkon vahvistuksen laille olevan häpeällinen ja raivostuttava. EU-lähentymisaikeiden vastaisesti Ukraina on ottanut aimo loikan vastakkaiseen suuntaan. Vastineeksi ulkoministeri ilmoitti Budapestin estävän Ukrainan kaiken integraatioprosessin Euroopan unionin suunnalla. (Unkarin ulkoasiain- ja kaupan ministeriö (Kormany) 2017.)

Ulkoministeri meni tosiasiaassa astetta pidemmälle ja sätti Kiovaa peräti ”selkään puukottamisesta” (The Irish Times 2017). Puhtaan teknisessä mielessä tokaisu on toki oikeutettu, mikäli huomioidaan laajempi viitekehys. Szijjártó nimittäin huomautti, että uusi opetuslaki on ristiriidassa Ukrainan EU-assosiaatiosopimuksen kanssa ja muistutti pistävästi, että muiden ohella Budapest oli tukemassa Ukrainan eurointegraatiota (Ukrinform 2017).

Huomionarvoista lausunnoissa on Budapestin paradoksaalisuus. Se vetoaa kielikysymyksessä EU-integraatioon ja eurooppalaisiin periaatteisiin, mutta sitoutuu heikosti tai ei ollenkaan itse unionin yhteisiin linjauksiin (Lamminparras 2018, 1–2, 4–7). Ylipäänsä Unkarin ärhäkkyys on erikoista, sillä kyse on vain 160 000 unkarilaisesta Ukrainassa (BalkanInsight 2017).

Kuitenkin sen valossa, että Budapest on pitempään vaatinut Taka-Karpatian unkarilaisille autonomiaa sekä omaa vaalipiiriä (Groszkowski ym. 2017, 28) karkäs suhtautuminen vähemmistön asemaa heikentäviin muutoksiin käy ymmärrettäväksi. Inhorealisisessa katsannossa vaatimukset toimivatkin poliittisten neuvottelujen ”kauppatavarana”. Sisäpolitiikan näkökulmasta Unkaria hallitsevalta, Fidesz-puolueen ja kristillisdemokraattien konservatiiviselta koalitiolta on myös loogista odottaa ulkounkarilaisten puolustamista, ovathan esimerkiksi Romanian ja Serbian unkarilaiset pitkään muodostaneet Unkarin pääministeri Orbánin poliittisen kannatuspohjan (Deutsche Welle 2017).

Teoreettisesti Unkarin uhkaus tukkia Ukrainan länsi-integraatio lähenee toki Kremlin valtapeliä. Sen jälkeen, kun EU:n ja Ukrainan välinen viisumivapaus – presidentti Porošenkon mukaan lopullinen ulospääsy Venäjän imperiumista (RFERL 2017b) – astui voimaan, Ukrainan läntinen orientaatio on miltei lakipisteessään, vain NATO-jäsenyys puuttuu. Täten se, että läpi kevään 2018 Unkari on estänyt NATO-Ukraina komission ministeritasoiset tapaamiset (Европейська правда 2018a), pikemminkin mairittelee Moskovaa.

Kesäkuun 2018 kohtaamisessa Unkarin ulkoministeri Szijjártó asetti edelleen kolme ehtoa boikotin poistamiselle. Ensiksi, siirtymäaika opetuskielalle tulee pidentää vuoteen 2023 saakka, ja samalla muutoksista on käytävä keskustelua vähemmistön kanssa. Toiseksi, yhtäpitävästi Venetsian komission suosituksen kanssa yksityiskoulut tulisi jättää reformin ulkopuolelle. Kolmanneksi, Ukrainan tulee käydä dialogia unkarilaisvähemmistön kanssa (minkä ministeri myös totesi alkaneen). (Европейська правда 2018b.)

Kokonaisuutena kesäkuun tapaaminen muodostui kuitenkin käännteentekeväksi. Ehkäpä tärkeimpänä syntyi yhteisymmärrys siitä, ettei uuden opetuslain tarkoitus suinkaan ole syrjiä ketään. Kuten Ukrainan ulkoministeri Klimkin asian kauniisti ilmaisi, Kiova haluaa unkarilaisten kokevan kodikseen paitsi kylänsä ja kaupunkinsa, myös koko valtion. Luultavasti sovittelavaisuuden vuoksi Klimkin jatkoi, että Ukraina arvostaa kulttuurillista rikkautta ja sitä sivistyksellistä linkkiä, joka yhdistää maan Euroopan unioniin. (Европейська правда 2018c.)

Poliittisten korulauseiden käytännön merkitystä voi tietenkkin aprikoida. Silti viittaukset eurooppalaisiin siteisiin voi nähdä vastauksena Szijjártón syksyn 2017 ankaraan kritiikkiin siitä, että Kiova kääntyi pois länsi-integraation tieltä. Sen sijaan kurssi näyttäisi nyt Budapestin silmissä normalisoituneen: kuin paluulahjana Unkari luopui aiikeestaan estää NATO-Ukraina komission kokoontumiset (Европейська правда 2018c).

Moskovan muilutusta?

Äkkiseltään Unkarin ja Ukrainan kädenväännön tulos osuu kumman hyvin yksiin Moskovankin etujen kanssa. Äärimmillään Budapestin ja Kiovan debatin tulos lähentelee nimittäin absurdismia: käytännössä tilanne voi muodostua miltei samaksi kuin ennen lakimuutosta. Se taas toteuttaisi mainiosti teoriaa Kremlin valtapelistä.

Ongelmaksi muodostuu kuitenkin se, ettei Kreml tai sen oletettu ”EU-käytyri” suinkaan palkitsisi Ukrainan tietä kohti länttä. Päinvastoin, teorian taustallaahan välkkyy ajatus geopoliittisista intresseistä, joista Kiova palautuneen länsi-orientaationsa avulla pyristelee pois.

Mikäli selitysmallina (umpimielisesti) halutaan pitää Venäjän valtapelejä, tällöin Kremlin on puolestaan tunnustettava saavuttaneen päämääränsä. Koska yhdelle vähemmistölle on tehty merkittäviä myönnytyksiä, niitä on kovin vaikea kieltää muiltakaan.

Pikaisiin johtopäätöksiin Venäjän osuudesta ei muutenkaan ole aihetta, sillä kuten muuallakin, ylipäänsä Moskovassa kiinnitettiin huomiota vähemmistökysymyksiin. Esimerkiksi Venäjän ulkoministeri Sergei Lavrov näki opetuslain tarkoituksena kaventaa Ukrainan miljoonien venäjänkielisten oikeuksia. Ministeri Lavrov myös syytti Korkeimman Radan jäseniä siitä, että nämä pyrkivät tekemään monikansallisesta Ukrainasta väkisin yksikielisen (The Irish Times 2017).

Samoilla linjoilla oli Venäjän parlamentin ylähuoneen Ulkoasiain komitean puheenjohtaja Konstantin Kosatšev. Hän piti Ukrainan uuden opetuslain alkuperäisenä tarkoituksena heikentää nimenomaan Ukrainan venäjänkielisten asemaa. Kosatšev myös ounasteli, olisivatko lähimaiden reaktiot likipitäänkään samat, jos Ukrainan EU-kielivähemmistöt eivät olisi uhattuna. (Sputnik 2017a.)

Epäilyjä puolustaa toki se, että opetuslaki sallii valikoitujen aineiden opettamisen vähemmistökielellä, mikäli se kuuluu Euroopan unionin kieliperheeseen (Ukrinform 2017). Venäjän osalta vastaavaa myönnytystä ei ole. Lavrovia ja Kosatševia pitäisi ensimmäiseksi kuitenkin soimata liiallisesta pessimismistä. Kumpikaan ei esimerkiksi vaivaudu pohtimaan, miten sellainen laki, joka kieltää yhden vähemmistökielen mutta sallii muut, teknishallinnollisesti laadittaisiin.

Ulkoministeri Lavrovin kielenkäyttöä tulisi myös arvostella ylenpalttisesta kovuudesta. Uusi opetuslaki ei lakkauttanut vähemmistökielten opetusta kokonaan, vaan sitä voi jatkossakin opettaa erillisenä aineena (RFERL 2017b). Siinä sekä ulkoministeri Lavrov että komitean puheenjohtaja Kosatšev lienevät kuitenkin oikeilla jäljillä, että toissijaisena oppiaineena venäjän kielen opetus

saattaa kärsiä järjestelyongelmista: kuinka paljon aikaa lukujärjestyksessä suotaisiin sille ja mitkä olisivat silloiset resurssit?

Valtapeliteorian näkökulmasta hankalaksi käy silti se, ettei Venäjä yksin hyödyntänyt argumenttia kielten epätasa-arvoistuvasta asemasta. Myös Euroopan Neuvoston Parlamentaarin Kokous (PACE) totesi päätöslauselmassaan 2189, ettei uusi lainsäädäntö luo asianmukaista tasapainoa ukrainan ja vähemmistökielten välille. Erityishuomiota PACE kiinnitti siihen, että uusi laki merkittävästi vähentää vähemmistöjen nauttimia oikeuksia koulutuksen saralla – tämä kehitys ei edusta niin sanottua ”yhdessä elämisen” periaatetta. (PACE 2017.)

Samansuuntaista teknistä kritiikkiä kuultiin myös muilta kansainvälisiltä tahoilta. Ihmisoikeuskysymyksiä seuraava Venetsian komissio totesi ukrainan osaamisen kyllä vähentävän epätasa-arvoa. Samalla 7. artiklan ilmaisu jättää epäselväksi sen, miten siirtymä kokonaan ukrainankieliseen toisen asteen koulutukseen tapahtuisi siten, että vähemmistöjen oikeudet kyettäisiin takaamaan. (Reuters 2017b.)

Rajanylittävä Romania

Samaisista maanmiestensä oikeuksista huomautti myös Romania. Bukarestilla lienee Venäjän jälkeen suurin syy kantaa huolta diasporalaisistaan, sillä Ukrainassa asuu 400 000 romanialaista (BalkanInsight 2017). Toisten lähteiden mukaan etnisiä romanialaisia asui Ukrainassa ainoastaan 150 000 (Daily Mail / AP 2017), mutta etnisyyshän ei suoraan korreloi äidinkieleen.

Tosin 250 000 henkilön heitto lukemissa ei selity vain laskutavoilla, mutta pääluku tuskin on relevantti. Vähemmistöoikeudet toimivat yhtä kaikki oivana argumenttina paitsi laajemmassa viitekehyksessä, myös oman asiansa edistämisessä. Esimerkiksi Romanian ulkoministeriö ei kursaillut argumentin hyödyntämisessä: se ilmaisi tyytymättömyytensä lakiin, joka merkittävästi vähentää romanialaisvähemmistöön kuuluvien oikeuksia. Samalla se totesi pettyneensä siihen, ettei Ukraina pitänyt kiinni vakuutteluistaan noudattaa kansainvälisiä vähemmistökansoja koskevia normeja sekä taata se, ettei romanian opetus kärsi uudistuksessa. Ulkoministeriö myös kertoi vetoavansa relevantteihin kansainvälisiin tahoihin. (Ziare.com 2017).

Merkillepantavaa on se, että kuten Budapest, myös Bukarest viittasi Ukrainan petollisuuteen, jos kohta harkitummin sanakääntein. Toisaalta vähemmistöasian jatkuva toistaminen tekee ulkoministeriön lausunnosta puisevan, mutta virallisessa tekstissä korvaavia ilmaisuja lienee kovin vähän. Sitä paitsi yhtäläisellä retoriikalla Romanian presidentti Klaus Iohannis totesi uuden opetuslain

ykskantaan rajoittavan vähemmistöjen oikeutta äidinkieliiseen koulutukseen (RFERL 2017a).

Vastavetona presidentti peruutti suunnitellun Ukrainan-visiittinsä. Valtionpää myös kieltäytyi tapaamasta Korkeimman Radan puhemiestä tämän Bukarestin-vierailulla. (BalkanInsight 2017.) Presidentti Iohanniksen innon tarttua etniseen kysymykseen saattavat selittää lähestyvät vuoden 2019 presidentinvaalit. Iohannis edustaa myös itse vähemmistöä, Transilvanian saksalaisia.

Toisaalta puhtaana omanedunpyynnin kiistaa Romanian parlamentin reaktio. Parlamentti vetosi Ukrainan presidentti Porošenkoon, että tämä lähettäisi lain uudelleen Korkeimpaan Radaan ja että Rada ryhtyisi tarvittaviin toimenpiteisiin romanialaisvähemmistön oikeuksien takaamiseksi. Omalta hallitukseltaan ja presidentiltään romanialaispäättäjät odottivat päättäväisiä kahdenkeskisiä toimia romanialaisten kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen identiteetin asianmukaiseksi suojelemiseksi. (Agerpres 2017.)

Korulauseissa voi kenties etäisesti erottaa kaikuja sadan vuoden takaa, jolloin Suur-Romania käsitti myös nykyiset Ukrainan romanialaisalueet. Olennaisinta silti on, että Bukarestissa näkemys Ukrainan uudesta opetuslaista osoittautui täten yhdenmukaiseksi, huolimatta itse kunkin poliittisesta kannasta. Kiova ilmoittikin heti pettymyksensä ja tulkitsi, ettei Romania halua käydä dialogia (RFERL 2017a).

Kuitenkin tapaamiset alemmalla tasolla järjestyivät. Muutama viikko myöhemmin Ukrainan ulkoministeri Klimkin summasi uudistuksen siten, ettei laissa ole kyse politiikasta, vaan ihmisistä. Romanian ulkoministeri Meleşcanulle kollega Klimkin taas vakuutti, ettei yhtäkään romaniankielistä koulua suljeta. (Daily Mail / AP 2017.)

Argumenttien varteenotettavuutta kuvaa se, että vielä tammikuussa 2018 Romanian opetusministeri Pop kritisoi uutta lakia kovin sanoin: se koskettaa kymmeniä tuhansia lapsia sekä aiheuttaa negatiivisia vaikutuksia romanialaisyhteisön kansallisen identiteetin ylläpitämiselle. Ministeri arveli, ettei Bukarest voi katsoa sivusta, jos romanialaisilta evätään pääsy äidinkieliiseen yliopisto-opetukseen. Sekä Ukrainaa että Romaniaa velvoittavasti Pop myös totesi, ettei kyse ole äskettäin Ukrainaan muuttaneista romanialaisista, vaan sellaisesta väestöstä, joka on asuttanut seutua 2000 vuotta. (Mesagerul 2018.)

Ministeri Popin painotetusta ilmaisusta huolimatta Ukrainan idea kahdenkeskisistä konsultaatioista vaikuttaisi silti saaneen tulta alleen. Proaktiivisesti Romania esitti Kiovalle sitä, että Bukarest saisi aktiivisemmän roolin Ukrainan romanialaisyhteisön suhteen. Maa voisi muun muassa kouluttaa opettajia naapurimaahan sekä toimittaa oppimateriaalia. (Mesagerul 2018.)

On syytä pohtia, mikä vaikutus romanian kielen ja kulttuurin kotoperäisellä edistämisellä olisi oppilaisiin ja uuden opetuslain päämääriin. Tukisiko vai etäisikö se ukrainan kielen oppimista ja yhteiskunnallista integraatiota? Kynniselä kannalta voi myös ajatella, että tässä nimenomaan Bukarest soveltaa kynnistä valtapeliä: kuten Moldovan kanssa, Bukarest mieli vahvistaa romanialaisidentiteettiä rajan takana ja ylläpitää siten vaikutusvaltaansa alueella.

Ajatus ei välttämättä jää etäiseksi, sillä tammikuussa kummankin maan ulkoministerit vierailivat Tšernovtsissa (Tšernivtsi, Cernaуti). Valitun kohtauspaikan merkityksestä kertoo se, että alue on aiemmin ollut osa Moldavian ruhtinaskuntaa sekä Romanian kuningaskuntaa. Vasta vuonna 1940 Neuvostoliitto valtasi alueen ja liitti sen Ukrainaan. (vrt. Lamminparras 2014a, 39, 50.)

Tapaamisessa saavutetun yhteisymmärryksen mukaan Ukrainan opetuslain päämäärä ei ole rajoittaa vaan avata mahdollisuuksia (UNIAN 2018a). Tarkkasilmäinen silti huomauttaisi, että esitetty yksimielisyys saattaa johtaa harhaan. Ei ole sanottu, etteikö Ukraina olisi tehnyt myönnytyksiä vaikkapa länsi-integraation edistämisen toivossa. Tähän viittaa se, että tapaamisen muina ilmoitetuina teemoina käsiteltiin muun muassa Ukrainan Eurooppa-lähentymisen perspektiiviä ja Romanian tukea asianomaisessa kysymyksessä (Romanian ulkoasiainministeriö (MAE) 2018).

Huhtikuussa 2018 osapuolet sopivatkin pyrkivänsä vastavuoroiseen kompromissiin. Erikseen mainittiin vielä, että sen on tarkoitus taata sekä Ukrainan romanialaisten että Romanian ukrainalaisten koulutukselliset oikeudet (UNIAN 2018b). Sitä, miten tämä tapahtuu ja mitä sopimus sisältää, ei kuitenkaan tarkennettu.

Osviittaa on kaiketi haettava osapuolten lausunnoista ja rivien väleistä. Ensiksi, Ukrainan ulkoministeri Klimkin on todennut, että valtion koulut saavat merkittävän päätäntävällän siinä, mitä voi opettaa ukrainaksi ja mitä vähemmistökielillä (Европейська правда 2018c). Aivan kuten Unkarin kanssa saavutetun sovun yhteydessä, myös romanian opetus Ukrainan kouluissa voi täten parhaimmillaan säilyä koskemattomana.

Toiseksi, huhtikuussa 2018 Bukarest vahvisti yhä tukevansa Ukrainan eurooppalaista ja euroatlanttista lähentymistä (UNIAN 2018b). Erillisen solidarisuuslauselman tarpeellisuus on silti mitä kyseenalaisin, sillä Romania on tähänkin asti tukenut Ukrainaa. Toisin sanoen, keskusteluissa Bukarest implikoi integraatiotuen hyllyttämistä ja siten vesitti mahdolliset muutokset maanmies-tensä asemaan.

Uudistus umpikujassa

Ukrainan uuden opetuslain näkökulmasta koko kehitys läheneekin kaksinker- taista paradoksia. Kiova pyrki estämään sosiaalista eriarvoisuutta ja epätasa- arvoa, mutta tulikin lietsoneeksi epäsopua vähemmistöjen ja naapurimaiden kesken. Lain jalo päämäärä on avata vähemmistön edustajille uusia ovia, mutta näiden etninen kotimaa rajan takana näkee aikeen pikemminkin heikentävän maanmiestensä oikeuksia.

Kiovan rooliksi koko kiistassa onkin jäänyt soittaa toista viulua. Lukematto- mista hyvän tahdon vakuutteluista huolimatta Ukraina joutui peräänty- mään enemmän kuin kerran. Erityisesti tämä on henkilöitynyt ulkoministeri Klimkiniin, jonka epäedullinen tehtävä on neuvotella ja perustella lakiuudis- tusta epäileville rajanaapureille.

Kahdenkeskiset sopimukset ovat voitto Unkarille ja Romanianlle, ja niissä maat saavat maanmiestensä oikeudet turvattua haluamallaan tavalla. Tarkoitus- periensä ajamiseen kumpikin käytti sängen kovia argumentteja. Budapest piti kieliartiklaa eurooppalaisesta yhteisöstä poiskääntymisenä, jopa petoksena. Bukarest puolestaan korosti samaa ajatusta, mutta lievemmin. Romania myös huomautti, etteivät Ukrainan romanialaiset ole vasta maahan muuttaneita, vaan ovat asuttaneet samaa seutua ajanlaskun alusta alkaen.

Syyskuusta 2017 kesäkuuhun 2018 Unkari myös avoimesti esti Ukrainan NATO-yhteistyön ministeritasolla. Romania katkaisi korkeimman tason yhtey- denpidon väliaikaisesti syksyllä 2017, muttei katsonut kielikiistaa yhtä dra- maattisesti kuin Unkari. On silti todennäköistä, että Ukrainan länsi-integraa- tion tukeminen välkähteli viimeistään Bukarestin ja Kiovan kompromissiin päättyneissä neuvotteluissa huhtikuussa 2018.

Laajemmasta näkökulmasta sekä Bukarestin että Budapestin toimissa kuul- teleekin alueellisen hegemonin piirteitä, lievimmilläänkin pyrkimystä siihen. Unkarin osalta tätä vain pönkittäisi se, että Ukraina myöntäisi Taka-Karpatialle autonomian ja oman vaalipiirin. Romanian proaktiivinen esitys koulutusyhteis- työstä tammikuussa 2018 taas lukeutuu yhtäläiseen pitkäaikaiseen vaikuttami- seen, sillä senkin tähtäimessä on viime kädessä säilyttää romanialaisidentiteetti rajan takana.

Samassa väitteet Venäjän valtapolitista Ukrainan EU-naapurien kautta kyseen- alaistuvat. Ensiksi, Moskovan argumentit eivät järin poikkea muiden kriitikko- jen vastaavista. Toiseksi, vaikei Kremlä Ukrainan horjuttaminen haittaakaan, pitäisi ensin vakuuttavasti perustella se, etteivät valtiot itse voi olla aloitteellisia. Se taas lähenisi naivismia, etenkin maanmiesten oikeuksista puhuttaessa.

Kyynisten valtapelien mukaisesti nimenomaan Unkari ja Romania käyttivät maanmiehiään poliittisena aseena oman maan ulkopuolella. Budapestin ja Bukarestin kärkipoliitikot häikäilemättä hyödynsivät epävarmuutta rajanaapurissa ja esiintyivät sitten madjaari- ja romanialaisidentiteetin puolustajina. Vaihtoehtoinen, tai paremminkin limittyvä, tulkinta seuraisi opportunistia: molempien maiden poliitikot tarttuivat tilaisuuteen ratsastaa etnisellä asialla.

Lopputulos on yhtä kaikki sama. Koko opetusuudistus tuskin kaatuu, mutta Kiova on vähintäänkin ajautunut umpikujaan. Mitä merkitystä on säätää laki, jota bilateraalilla sopimuksilla kuitenkin saattaa kiertää?

Lähteet

- Agerpres* (2017). Biro Rozalia: Parlamentul României solicită președintelui Ucrainei să nu ratifice Legea Educației 3419-D, 21.9.2017. <https://www.agerpres.ro/politica/2017/09/21/biro-rozalia-parlamentul-romaniei-solicita-presedintelui-ucrainei-sa-nu-ratifice-legea-educatiei-3419-d-11-51-18>, (14.9.2018).
- BalkanInsight* (2017). Romania President Scraps Ukraine Visit on Education Row, 22.9.2017. <http://www.balkaninsight.com/en/article/romania-president-cancels-visit-to-ukraine-over-schools-09-22-2017>, (28.6.2018).
- BucPress* (2018). Curtea Constituțională a Ucrainei a anulat o lege importantă pentru etnicii români din această țară, 28.2.2018. <http://www.bucpress.eu/politica/curtea-constitu%C5%A3ionala-a-ucrainei-a-6206>, (14.9.2018).
- Daily Mail / AP* (2017). Romanian minister: Ukraine will keep minority schools open, 13.10.2017. <http://www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-4977614/Romanian-minister-Ukraine-minority-schools-open.html>, (28.6.2018).
- Deutsche Welle* (2017). Hungary threatens Ukraine's EU ties over new education law, 13.10.2017. <https://www.dw.com/en/hungary-threatens-ukraines-eu-ties-over-new-education-law/a-40944967>, (14.9.2018).
- Eskola, Jari & Juha Suoranta (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Osuus-kunta Vastapaino.
- Groszkowski, Jakub, Tadeusz Iwański & Andrzej Sadecki (2017). Cooperation: Tomasz Dąborowski. *A neighbour discovered anew the Czech Republic, Slovakia and Hungary's relations with Ukraine*. Transl. Jim Todd. Warsaw: OSW. <http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/OSW-A%20Neighbour%20Discovered%20Anew,%20The%20Czech%20Republic%20,%20Slovakia%20and%20Hungary%E2%80%99s%20Relations%20with%20Ukraine.pdf>, (28.6.2018).
- Hotnews.ro* (2018). Lovitura pentru romanii din Ucraina: Legea care permitea folosirea limbii romane ca limba regionala, respinsa de Curtea Constitutionala de la Kiev, 1.3.2018. <https://www.hotnews.ro/stiri-international-22316464-lovitura-pentru-#self>, (14.9.2018).
- Interfax-Ukraine* (2017). Ukraine, Poland to sign declaration implementing language clause of education law, 18.10.2017. <https://en.interfax.com.ua/news/general/455691.html>, (28.6.2018).

- Интерфакс-Україні* (2018). Порошенко объявил о завершении АТО и начале операции объединенных сил на территории Донецкой и Луганской областей, 30.4.2018. <https://interfax.com.ua/news/general/502346.html>, (28.6.2018).
- Европейська правда* (2018a). Сійярто: Проведення зустрічі Україна-НАТО на саміті залежить від Києва, 27.4.2018. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/04/27/7081116/>, (28.6.2018).
- Европейська правда* (2018b). “Я не хочу повторення війни між Угорщиною та Україною”: інтерв’ю Петера Сійярто, 25.6.2018. <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2018/06/25/7083567/>, (28.6.2018).
- Европейська правда* (2018c). Не тільки саміт НАТО: про що насправді домовилися Україна та Угорщина, 27.6.2018. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/06/27/7083696/>, (28.6.2018).
- Kolsto, Pål (2002). Introduction. Teoksessa P. Kolsto (toim.), *National Integration and Violent Conflict in Post-Soviet Societies The Cases of Estonia and Moldova*. Lanham (Md): Rowman & Littlefield Publishers, 1-27.
- Kormany* (2017). This will be painful for Ukraine, 26.9.2017. <http://www.kormany.hu/en/ministry-of-foreign-affairs-and-trade/news/this-will-be-painful-for-ukraine>, (28.6.2018).
- Kyivpost* (2016). As more Ukrainians choose Kyiv Patriarchate, push intensifies for unified national Orthodox church, 23.6.2016. <https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/divided-by-politics-orthodox-church-fails-to-unite-ukrainian-people-417077.html>, (28.6.2018).
- Lamminparras, Nico (2014a). *Mikä on Transnistria? Dnestrin moldovalaisen tasavallan synty & nykyäivä*. Alue- ja kulttuurintutkimuksen pro gradu -tutkielma, Maa ilman kulttuurien laitos, julkaisematon. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Lamminparras, Nico (2014b). *Vain Venäjän vasalli? Transnistria EU:n ja Euraasian välillä*. Tiede ja ase Vol 72 Nro 1 (2014), 42–74. Helsinki: Suomen Sotatieteellinen Seura.
- Lamminparras, Nico (2018). *Kremlin kätyrit, EU:n epatot Keskinen Itä ja kaakko unionin murheenkryyneinä*. Artikkeliluonnos, julkaisematon.
- Lamminparras, Nico (tulossa). *Ecclesiae militantes Kristuksen viitan repijät Kiovan kaste-lähteellä*. Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen seura. Julkaisu alkuvuonna 2019.
- MAE (2018). Ministrul Teodor Meleşcanu, în vizită la Cernăuți: „Până la identificarea unor soluții concrete, România va menține subiectul Legii educației pe agenda discuțiilor bilaterale”, 11.1.2018. <http://www.mae.ro/node/44631#null>, (21.9.2018).
- Mesagerul* (2018). Învațământul în limba română din Ucraina, în pericol?, 14.1.2018. <http://www.mesagerul.ro/2018/01/14/inva-amantul-limba-romana-din-ucraina-pericol>, (28.6.2018).
- Parliamentary Assembly of the Council of Europe, PACE (2017). Resolution 2189 (2017) The new Ukrainian law on education: a major impediment to the teaching of national minorities’ mother tongues, 12.10.2017. <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24218>, (14.9.2018).
- Pilipenko, Viktor & Kasjanov Georgi (1997). *Ukrainan historia*. Helsinki: Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti.
- Президент України* (2018). Президент про автокефалію Православної Церкви в Україні: Церква – боронить українську душу, 23.4.2018. <http://www.president.gov.ua/news/prezident-pro-avtokefaliyu-pravoslavnoyi-cerkvi-v-ukrayini-c-47102>, (28.6.2018).

- Remy, Johannes (2015). *Ukrainan historia*. Tallinna: Gaudeamus.
- Renvall, Pentti (1965). *Nykyajan historiantutkimus*. Porvoo: WSOY.
- Reuters (2017a). Hungary, Ukraine clash over Kiev's new language law, 12.10.2017. <https://www.reuters.com/article/uk-hungary-ukraine-eu-language/hungary-ukraine-clash-over-kievs-new-language-law-idUKKBN1CH2KC>, (28.6.2018).
- Reuters (2017b). Criticism of Ukraine's language law justified - rights body, 8.12.2017. <https://uk.reuters.com/article/uk-ukraine-language/criticism-of-ukraines-language-law-justified-rights-body-idUKKBN1E227I>, (28.6.2018).
- RFERL (2018). Ukraine's Tymoshenko Announces Presidential Run, 20.6.2018. <https://www.rferl.org/a/ukrainian-opposition-leader-tymoshenko-announces-presidential-run/29306750.html>, (28.6.2018).
- RFERL (2017a). Kyiv 'Disappointed' As Romanian President Cancels Ukraine Visit Over Language Bill, 22.9.2017. <https://www.rferl.org/a/ukraine-romania-president-cancels-visit-over-language-law/28751116.html>, (28.6.2018).
- RFERL (2017b). Hungary Threatens 'Pain' For Ukraine Over Controversial Language Law, 27.9.2017. <https://www.rferl.org/a/ukraine-hungary-language-law-eu-pain/28758760.html>, (14.9.2018).
- Sputnik (2017a). Ukraine's Education Law Specifically Targets Russian Language - Russian Senator, 13.10.2017. <https://sputniknews.com/europe/201710131058215810-ukraine-education-law-russia/>, (28.6.2018).
- Sputnik (2017b). Hand in Hand with Uncle Sam: Which EU Member States Will Never Forgive Poland?, 20.10.2017. <https://sputniknews.com/analysis/201710201058405890-poland-ukraine-hungary/>, (28.6.2018).
- The Irish Times* (2017). Hungary and Russia lead criticism of Ukraine's new education law, 12.9.2017. <https://www.irishtimes.com/news/world/europe/hungary-and-russia-lead-criticism-of-ukraine-s-new-education-law-1.3218650>, (14.9.2018).
- Ukrinform (2017). Hungary, Romania to seek changes in Ukrainian law on education, 3.10.2017. <https://www.ukrinform.net/rubric-society/2317400-hungary-romania-to-seek-changes-in-ukrainian-law-on-education.html>, (14.9.2018).
- UNIAN (2018a). Ukraine to engage Romanian community on implementation of language provisions of education law – Klimkin, 12.1.2018. <https://www.unian.info/politics/2342398-ukraine-to-engage-romanian-community-on-implementation-of-language-provisions-of-education-law-klimkin.html>, (28.6.2018).
- UNIAN (2018b). Ukraine, Romania agree to seek compromise on education law, 13.4.2018. <https://www.unian.info/politics/10079624-ukraine-romania-agree-to-seek-compromise-on-education-law.html>, (28.6.2018).
- UNIAN (2018c). Ukraine, Bulgaria agree on language provisions of education law, 26.4.2018. <https://www.unian.info/politics/10096481-ukraine-bulgaria-agree-on-language-provisions-of-education-law.html>, (28.6.2018).
- Ziare.com (2017). Reactia MAE dupa ce presedintele Ucrainei a promovat legea care inchide scolile romanesti, 26.9.2017. <http://www.ziare.com/stiri/mae/reactia-mae-du-pa-ce-presedintele-ucrainei-a-promovat-legea-care-inchide-scolile-romanesti-1482748>, (14.9.2018).